

VOKAL XONANDALIGIDA ERKAKLAR OVOZI

Abdug‘aniyeva Farangizbonu

O‘zDSMIFMF “Musiqali teatr aktyorligi” yo‘nalishi 2-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **T.Akbarov**

Annotatsiya: Bu maqolada erkaklar ovozi va erkaklar ovozining rivojlanish yo‘llari, vocal xonandaligida erkaklar ovozi haqida ma’lumotlar keltrilgan.

Kalit so‘zlar: Vokal, registr, oktava, diapason, traxeya.

Vokal xonandaligida erkaklar ovozi har bir bo‘lajak vocal xonandasi hoh ayol bo‘lsin hoh erkak quyidagi amallarni o‘z ish jarayonida amal qilmog‘g‘ikerak bo‘lajak talabaning ovoz imkoniyatlari va vokal tayyorgarligi turlicha bo‘lganligini hisobga olgan holda, dasturning repertuarlar ro‘yxatiga murakkabligi turlicha bo‘lgan asarlar kiritiladi. Lekin barcha kurslarda vokaliz berib borish zarur, chunki ijrochining ovozi sayqallanishiga, texnik-ijrochilik mahorati olishiga yordam beradi. Ro‘yxatga kiritilgan asarlarini talabaning ovoz diapozoniga mostonlikka transpozisiya qilib berish tavsiya etiladi. Endi esa ovoz haqida, erkaklar ovozi haqida to‘xtalsak! Ovoz Maishiy (qo‘yilmagan) va kasbiy (professional qo‘yilgan) bo‘ladi. Vocal xonandaligida Erkaklar ovozi farqlanadi. Ovozni qo‘yish deb uni professional qo‘llash maqsadida moslashtirish va rivojlantirish tushuniladi. Yorqinlik, go‘zallik, jarang kuchi va davom iyiligi, diapazon kengligi va toliqmaslik, noziklik kabi sifatlar, ko‘p jihatdan ovoz apparati tabiiy xossalari bilan belgilanadi va ovozni qo‘yish jarayonida rivojlantirilishi mumkin. Ovoz opera-konsert kuylash uchun, xalq qo‘shiqdari, estrada kuylash va sh.k. uchun qo‘yiladi. Ovozini belgilovchi sifatlar - tembr go‘zalligi va tovushni uzoq tutib tura olish. Opera-konsert ovoz katta zallarda yaxshi eshitilishi, ya'ni "parvozga ega" bo‘lishi kerak. Jaranglik, metallik ovozlari parvozli. Metallik va parvozlilik ovoz spektirida yuqori opertonlar guruhi, yuqori xonandalik form antash mavjudligi bilan belgilanadi. Ovoz tarangi dumaloqligi va yumshoqligi spektirning past qismi obertonlari kuchlanishiga bog‘liq. Yuqori va past

xonandalik form antalari, shuningdek vibrato (sekundiga 5-6 martali pulsasiya) ovozning go‘zalligi va quyiluvchan xarakterini belgilaydi. Xonandalik ovozinig muhim sifati uning kuchidir. Opera kuylash kuchli, katta zalni to‘ldirishga qodir va orkestr to‘rligi fonida eshitiladigan ovozni talab etadi. Ovoz tabiatan registrlarga ega. Registr deb, tovushlarning tembri bo‘yicha bir xillik qatori tushuniladi, u yagona fiziologik mexanizm bilan hosil qilinadi Erkaklar ovoz registrlari 2 hil bo‘ladi. 1. **Past registr:** kichik, katta vash .k. oktavalari (erkaklar ikki registrga ega ko‘krak va faluet). 2. **O‘rta registr:** I oktava (sin - re-2)(ko‘krak va bosh ovozlar birlashishi patsnuial uchtastkasi) Erkaklar ovozida diapazonning pastki qismida ko‘krak va yuqori qismida faltset registr farqlanadi. Ko‘krak registri taranglar va boyligi ajralib turadi. Erkaklar ovozlari quyidagilarga bo‘linadi: **lirik tenor** - kumushsimon, yumshoq, juda harakatchan koloriturali ovoz (diapazoni - birinchi oktava do-uchinchi oktava si,do).Opera partiyalari: Lenskiy (E. Onegin), Levko (m aytun), Lindoro (Jazoirdagi italiyalik ayol), Graf Alnaviva (Sevilya sartarasin). **lirik - dramatik tanor** - ko‘proq agint va zich ovoz. Opera partiyalari: (Alfrid (Graviata), Geruog (Rigoletto), Vladimir Igorevich (knyaz Igor); dramatik tenor - hajmli, yorqin, metali, tabiatan juda kuchli ovoz.Opera partiyalari: Germakn (Dikoaya rama), matushka (trubadur), turidu (qishloq sha'ni), kalif (turandat); **kontr-tenor -mesuo-soprano** tessiturashda jaranglaydigan ovoz. Rivojlangan faluet bilan kuylanadi. Qadimiy bar musiqada qo‘llanadi (Gendil, Bax,majteerdi); **lirik bariton** - baland, yorqin, harakatchan ovoz (diapazoni: katta lya - birinchi oktava lya).Opera partiyalari: Figaro (Sevilya sartaroshi), Don Juan (Don Juan), Don Raskuale (Don Paskuali).Valentin (Faust), Yeleskiy (Pikovaya dama); **dramatik bariton** - barxatli, hajmli diapazoniga ko‘ra kuchli ovoz. Opera partiyalari: Amopasro (Aida) Yago (Otello), Dagon (Sosson va Dalila); **bas** - eng past erkak -ovozi (diapazoni: katta oktava do- birinchi oktava - re,m i). **Yuqori bas** - odatda xarakterli, harakatchan, komik ovoz.Opera partiyalari: Don Bazillo (Sevilya sartaroshi), Laparello (Don Juan), M alatesta (Don Raskual), M ustafo (jazoirdagi italiyalik ayol); **markaziy bas-** yirik, yorqin, juda sof ovoz, juda boy ko‘krak registri. Opera partiyalari : Boris

Godunov, Tegirm onchi (suv parisi), Filipp (Don Korlos), Rene (Iolanta), Konchak (Knyaz Igor); **bas - profundo** - juda past, ko'krak, juda hajmli ovoz. Ko'proq cherkov - xor musiqasida ishlatiladi; **diskant** - o'g'il bolalar ovozi. Vokal partiyalariga ko'ra past, o'rta va baland ovozdir

Hozirgi kunda vocal xonandaligida erkaklarovozinig ahamiyati qangay? Erkaklar ovozi ayollar ovozidan diapazonning pastki qismida ko'krak va yuqori qismida faltset registr farqlanadi. Ovoz aparati Bo'g'iz va burun bo'shliqlari nafas olish naycha yo'llari va o'pka tovush hosil qiluvchi a'zolar hisoblanadi. Hiqildoq nafas olish naychasi (traxeya) va halqum orasida joylashgan. Nafas yo'lining bo'shlig'i tikkasiga kesilgan holda qum soatiga o'xshaydi. hiqildoq ichidan shilimshiq parda bilan qoplangan va to'rtta tomoq tog'ayidan iborat. Ular qalqonsim on, ikkita qora ta'lat va barm oqsim on bo'ladi. Ular o'zaro bog'langan va mushaklar bilan ta'minlangan, tomoq tog'aylari yoshiga qarab sekin - asta suyakka aylanib boradi. Bo'g'izning yuqori bo'limi - ustki boylam bo'shlig'i - yolqon tovush boylam igacha cho'zilgan bo'ladi, va erkalar ovozi ham shular asosida paydo bo'ladi. Kelajakda shu vocal ovozida erkaklar ovozi juda muhim hisoblanadi chunki, opera va balet teatrlari milli va akademik teatrlarda musiqali drama teatrlarida ko'proq erkakalar ovozi tashkil etgan shu sabab erkakalar ovozi nafaqat teatr oli ta'lim muassasida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu tushunchaga kerakli ma'lumotlarni yuqorida takidlab o'tdim. Xulosa qilib aytsam bu yuqorida keltirgan fikrlarimning tasdiqini amaliy mashg'ulotlar asosida bilishimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vokal asoslari (Ovoz va forte piano uchun) Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma / N.B.Qahharov; O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – Toshkent.: «IQ T IS O D -M O L I Y A », 2008 y. -314 b.
2. www.ziyo-uz.net Ziyo.net kutubxonasi
3. Vokal/o'quv qo'lanma/.T.Akbarov O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. Toshkent.:“INOVATSIYA-ZIYO” 2019 y. 112b.